

Передплата

на «РУСЛАНА» вносять:

в Австрії:

на цілий рік . . . 10 зр. (20 кор.)
на пів року . . . 5 зр. (10 кор.)
на чверть року . . . 2-50 зр. (5 кор.)
на місяць . . . 85 кр. (1 к. 70 с.)

За границею:

на цілий рік . . . 16 рублів
або 36 франків
на пів року . . . 8 рублів
або 18 франків
Поодинокі число по 8 кр. ав.

РУСЛАН

«Вирвеш ми очи і душу ми вирвеш: а не возьмеш милости і віри не возьмеш, бо руске ми серце і віра руска.» — З Русланових псалмів М. Пашкевича.

Виходить у Львові що дні крім неділь і руских свята о год. 6-й пополудні.

Редакция, адміністрация і експедиция «Руслана» під ч. 9. ул. Колерника (Линдого ч. 9.) Експедиция місцева в Агенції Соколовского в пасажі Гавсмана.

Рукописи звертає ся лише на попереднє застереженє. — Реклямації неопечатаї вільні від порта. — Оголошеня звичайні приймають ся по ціні 10 кр. від стрічки, а в «Надісланім» 20 кр. від стрічки. Подяки і приватні донесеня по 15 кр. від стрічки.

Політика цюкованя.

Не віднині вже ми з милосердем глядимо на змаганя «Dziennik-a polsk-ogo», понизити руску суспільність, «ї народно-культурні змаганя виставити якоюсь кровожадною «гайдамаччиною», кожного Русина представити з «чорним піднебінєм», якому не можна в нічмі вірити, бо хотий хвостом меле, то зубами вкусить. А з другої сторони сей «Dziennik Polski» накликє Поляків до беззглядности супротив Русинів, до закиненя «політики сентиментів», а використання власти та переваги, яку мають над Русинами. Сила перед справедливостю! — ставить «Dziennik» девізою своєї політики і з того становиска осуджує галицькі відносини між польским а руским населенєм.

Треба признати, що на сїм становиску Dziennik Polski стоїть осібною між польскою прасою. Жаден з польских, навіть львівських дневників, не валить так в тромтрацкій бубен шовінізму, не дує в бовєву сурму національної нетерпимости, як «Dziennik Polski». Єго нетолерантному ухови, коли де зачє руске слово, здає ся, що се вже демонстрация проти польскої ідеї, єго аргусове око, коли де загляне руску напись, чи відзнаку, видає ся се доказом польскої слабосильности, що допустила до того. Кожда читальня видає ся «Dziennik-ови» тайним стоваришенєм руских заговорників, кожді збори ополченєм «гайдамаків», які в холявах носять скриті ножі і кождої хвилі готові кинути ся до різні...

Звідки сей неоправданий страх, звідки

сї відьма ненависти та смертельного завзята? Чи може виборчі події напоїли таким панїчним острахом редакторів «Dziennik-a», що ще до тепер не може прийти до себе? Алеж бо у всіх краях і державах, навіть з одноцільним населенєм, де лише переводять ся вибори до репрезентаційних тіл, буває агітация, спори, надужитя, а навіть публичний заколот. Щож в тім дивного, що і у нас діє ся так само? Однак і в тім згляді не можна нашому селянинови закинути, щоб він виступав провокаційно, в грізній поставі, або в неслухній справі, а звичайно стає лише в обороні власної особи і виборчого права супротив місточкової жидови та ріжних полупанків, які є правдивою виборчою закалою.

Іньших реальних причин «Dziennik polski» не має до такої тревоги перед великою рускою громадою. Ті поодинокі, часто перекручені, а часто дуже маловажні, поодинокі факти, які він намагав ся подавати зі своїми широкими, ненависними коментарями, упрямляють сей орган до такогo песимізму в польско-русских відносинах, бо становлять зникаючо малі виїмки в загальнім житю галицької суспільности. Але «Dziennik» боїть ся «русского апетиту», що немов то, одержавши одно, хватає за друге, а завсїгди є ненаситним та невдоволеним. Ми вже поминаєм етику сей тактики, що побоюючи ся чого иньшого, «Dziennik polski» про що иньше говорить та що иньше закидає рускій суспільности. Але чи справді сей руский апетит такий страшний та такий великий? Побачимо!

Передовсім треба погодити ся навіть «Dziennik-ови polsk-ому» з сим фактом, що всякий живий організм має свій «апе-

тит» для заспокоєня своїх природних потреб. Сей апетит є конечний і необхідний, бо лише мерці не мають «апетиту». Тож і рускому народови не може ніхто диктувати: доти, а дальше ні, стілько, а більше ні, — але вічно і вічно, доки сей нарід живе, він буде мати свої потреби і о скілько зростає та розвиває ся, буде єго «апетит» розвивати ся та рости разом з потребами. Се є таке природне і льогічно конечне, що хиба який очайдушний екстермінатор міг би не признати сего.

Найдальшою метою т. з. «русского апетиту» є піднесений руско-радикальними кругами клич: поділу Галичини. Однак навіть з польскої сторони вже вказувано на нешкідність такого поділу для польского народа. Передовсім Поляки зискали би чисто польску провінцию, де справді чули би ся зовсім у себе дома, а у східній часті Галичини они мали-б все таки перевагу. Бути може, що і Русини зискали-б тоді трохи тим, що в краввій репрезентації становили-б бодай знатнійшу меншість, але всеж таки они були-б в меншости, а Поляки, посівши виключно серце краю, велику столицю Львів, та маючи знатну перевагу по містах східної Галичини і велику власність, а до того ще і не мало мазурских кольоній довкола міст на Поділю, остали би завсїди при кермі краввих справ.

Оттак представляє ся та мара поділу Галичини, яку «Dziennik» малює чорними красками в своїх статях на пострах читачів. А щож тепер казати про такі «гайдамацкі забаганки» Русинів, як поділ шкільної краввої ради, або жаданє переведеня утравкізму в львівскім університеті — они є далеко більше оправдані зі сторони Ру-

Наталя Вахнянин.

Наші Бойки у Відні.

В шістьдесятих роках, коли в Відні пословав бл. п. митрополит Спирідіон, лучилось, що два наші мужики з Бойківщини прибули туди на послуханє до цїсаря. Митрополит виробив їм авдвенцию на означену годину, рішив ся провести мало дечого свідомих людей, та послужити їм за «чїчерона». О одинацятій годині раво вирушила мала депутация з забудованя рускої семинарії до цїсарского замку. Виголені і стрійно прибрані мужики поступали кілька кроків за митрополитом довгими улицями міста, звертаючи мало уваги на проложих Німців, котрі з своєї сторони дивились на них і на їх одежі, як на яке невиданє диво. Вже минули они площа св. Стефана і «Високу торговицю» (Hoher Markt) і скрутили на «Суковниці» (Tuchlauben), коли нечаяно на зустріч їм виїхав якийсь Німчик з візком, упряженим двома великими псами. Пси, заложені в гарні, цвянками набиті шлеї, поступали перед візком так правильно і хорошо, як настоячі коні.

— Ади, а диви! — заговорив кум до кума і аж перехрестив ся. — Чортовий Німець псами їде! А я думав, що про се лиш в казках розказують!

— Пек, осива єму! — замітив другий і сплюнув з цілої сили, недовіряючи своїм очам.

— Може се привид, куме? — зауважав перший.

— А мара єго знає! Сплюньте і ви, куме, щоб яке лихо не сподїялось...

— Мужики постояли єще часочок, здвигли раменами раз і другий, сплюнули єще раз і побрались своєю дорогою, міркуючи заєдно, чи дійсно на яві они таке чудо бачили, чи може лиш яка мара наслала на їх очи такий привид, коли дивлять ся, а митрополита перед ними вже нема. Мужики пустились скоршим ходом, думали, що де-то наженуть свого проводира, але по митрополиті і слїд загинув. Замість него сунули лиш з всіх сторін «куці» Німчики і з розявленними ротами заглядали їм цікаво в очи.

— Господовьку милостивий, що з нами буде? — спитав кум кума. Кров ударила в лице, они застигли на місці. Тимчасом зайшов бл. п. митрополит до замку і оглянув ся за своїми клієнтами, колиж давить ся, а они не ідуть. Постояв, вернув ся, подумав, може де-то припинились, але годі — мужики пропали. Недождавшись, митрополит вернув домів, пообїдав, відпочив, але мужиків нема. Прийшла ніч, мужиків нема; минає другий день, мужиків нема, аж третого дня приводить обох поліция до забудованя семинарії рускої.

— Де ви бували, де потратились? — спитав недобрий трохи митрополит.

— Свїтлий отченьку, вибачайте за слово,

але нас якась мара підбила, чи що. От оногді, як ми ішли з Вами, переїхав нас якийсь чорт візком з псами, та від того часу не могли ми потрафити домів.

— Кудиж вас носило?

— Та от куди, свїтлий отченьку! Як нас сей (не снів би ся!) переїхав, ми мов з розуму зійшли і не знали вже, куди повернутись! На щастє навинув ся якийсь добрий чоловік, котрий взяв ся нас вести. Ми зайшли в який-то ліс, чи що оно було, прийшли під якусь корчму і припочали. Добрий наш панок велїв нам дати пива та і дечого попоїсти. По обїді прийшла музика і почала грати, людей ставало чим раз більше. Всї они обступили нас, приглядались, деякі і гладили нас по лицах, по опанчах і заглядали в «богородицю»... Наш панок крутив ся на всї боки, шварготав з цікавими Німчиками і заєдно будьто показував на нас. Відтак уже зняв шапку і почав збирати гроші. Німчики давали, хто що зміг. Одні відходили, приходили другі, а наш панок аж упрів від утоми. Так перебули ми до вечера, проспались у нашого пана, а на другий день зайшли знов до того ліску і знов там попоїли здорово.

Тільки вже иньшу працю загадав нам наш добродій. Перед лицем численно зібраних людей ударялисьмо в якусь машину, в якусь шкіряну подушку. За кождим ударом вискакувала з машини якась протичка, чи що там, а наш пан кричав заєдно якась «гундер» (hundert), кланяв ся шапочкою здивованим Німцям і брав від них

синів та багато менше застрашуючі для всемогучости Поляків в Галичині! Сї бажання впливають з доконечних потреб розвиваючого ся руського народа і скорше, чи пізнійше самі Поляки приймуть до переконання, що не заспокоїти їх, було би несовісною і погубною річю.

Звідкиж бере ся та «полїтика цькованя» «Dziennik-a polsk-ogo», яка розбурхує жовч та завзяте у польско-руських взаєминах? Се просто «спеціальність» сего дневника. Він старає ся стати у кождім зглядї на скрайно зацофанім становиску, щоби тим способом між некритичною публікою зискати собі більше почитности для своїх «двох видань денно». І так пр. в артистичних питаннях «Dziennik» підняв був з нагоди виставленя «Золотого руна» Шибишевского абсурдну опозицію в імени немов то «загроженої моральности», коли у всіх других, навіть клерикальних дневниках появили ся були дуже прихильні рецензії про сей твір.

Підчас недавних робітничих розрухів у Львові, кождий дневник мав якесь слово співчуття для голодом приведених до розпуки пролетарів — лише один «Dziennik» трактував їх, як «батярів», яких належить або шупасувати, або позамикати у фурдигарню. Навіть приватні особи, яким повибивано шиби, розвідавши страшне положене безробітних сотень робітників, робили складки на ексцедентів в імя християнської науки, щоби «хлібом віддати за камінь», а «Dziennik» ужив лише сеї нагоди, щоби своїм бібулястим конкурентам закинути «schlebianie dzikim instynktom łuszczy, zachęcanie do ekscesów i sentymenta nie na miejscu».

Коли остаточно виявило ся, що справді робітники були в скрайно розпучливім положеню, що власти за мало інтересували ся достарченем робіт, та що коли «бюро праці» заставило до праці тисячі тих «zbrodniczuch rak», они працюють ретельно від вчасного ранка до пізної ночі на кавалох чорного хліба — тоді вийшла на верх ціла блямажа львівського тромтадрата.

Тож ми і не дивуємо ся «Dziennik-ови polsk-ому», що він говорить про «podwyższenie płacy chłibogobom», не як про животну справу, але про якийсь каригідний,

гроші. І Німчики били в ту подушку, але не могли на сьміх другим так сильно ударяти, як ми з кумом. Під вечер вийшли ми з того городу, та на наше гірке нещастє, добрий сей панок, що нас через два дні так ласкаво годував та поїв, пронав нам з очей як той камінь в водї. Не знаючи, кудя обернутись, ми з кумом переночували таки в тім лісі на лавочках, а скоро почало свитати, зайшли знов в місто. Тут переходилисьмо біля якоїсь великої церкви, а кум і порадив мене, щоби зайти та помолити ся Богу. Ми вийшли тай стали бити поклони. Тільки я ударив три чи чотири, аж тут сей пан побрав нас з собою і повів до якогось уряду. Тепер ми тут, свїтлий отченьку, та даруйте, що ми вас набавили таких клопотів.

— Де були ті люди? — спитав митрополит по німецьки сторожа безпеченьства.

— От де, — відповів сей з усьміхом, — якийсь дурисьвіт використав їх добродушність, повів в Пратер та показував їх наївним людям яко двох диких Австралїєць за гроші. Ма вже переловили сего індустрийця і показалось, що се був Чех.

— А за що же ви заарештовали сих обох в церкві?

— Ваше Преосвященство, люди ті зайшли в церкву св Стефана і вивертали там на соблазн других козли (Die Leut' haben Purzelbäume geschlagen). — Доперва тепер роз'яснилась вся справа, митрополит усьміхнув ся і відпустив всіх.

Через два дні пішли наші мужики знову на авдїєнцію, але мусїли йти поперед митрополита.

рабівничий заговор на Поляків! Не дивуємо, що цькує на Русинів та наплюжить їх — бо знаємо тепер жерело сеї «полїтики безглядности» — а ним є конкуренція супроти вісьмох львівських дневників.

Однак сю борбу за хліб «Dziennik» веде дуже поганими средствами, а їх погубні наслідки ми викажемо наглядно.

КИРИЛО СТУДИНСЬКИЙ.

Котляревський і Артемовський.

(Дальше).

Коли д. Стешенко намагав ся силоміць втягнути Стороженка між прихильників гайдамаччини, то те саме хоче він зробити з Котляревским і то за всяку ціну. В браку наукових доказів д. Стешенко пускає ся воювати або наївностю, або адвокатскими викрутами, якими д. Стешенко відзначив ся і в иньших своїх, впрочім цінних працях¹⁾, або грубою несовістю.

Висше чули ми гадку д. Стешенка, що «героєм» Котляревского був Залїзняк. В другім місци каже д. Стешенко: «На гадку д. Студиньского ганьбою для гайдамаків був ще у Котляревского образ Залїзняка (Мезапа), якого поет малює яруном, розбишакою і т. п. Я не розумію, якої особливої характеристики для бойця хоче д. Студиньский, щоби назвати його нормальним?» (стр. 22).

Не вжеж д. Стешенко справді такий наївний, що у него характеристикою для лицяря мусить бути епітет: «розбишака»? Коли так, то годї про се більше спорити! Але у д. Стешенка, на виправданє своєї наївности, найде ся зараз під рукою неfortunний адвокатський викрут, в родї такого: що «тактику війни годї взагалї оцінювати з боку етики, коли самий факт війни — незвичайна дикість, що виключеною з сего мусить бути так звана війна за свободу і коли в ній борець виявляє чималу відвагу, то за се його можна тільки похвалити та що Залїзняк в нашій традиції і у Котляревского являє ся як-раз борцем за свободу» (стр. 23).

По мой думці, кожда війна, без огляду на єї мотив, мусить зійти на «незвичайну дикість». Що Залїзняк в традиції (людових піснях, оповіданнях і т. п.) являє ся, подібно як і гайдамаччина, в дуже принадних красках, се річ певна і те зазначив я в мойх «Літературних Замітках» (стр. 19). Натомість д. Стешенко минає ся з правдою, коли твердить, що і у Котляревского Залїзняк являє ся борцем за свободу. Навіть натяку на щось подібного у Котляревского не найде а сам рецензент не полирає своєї фрази ніякими доказами. Колиб д. Стешенко прочитав був з увагою мой «Літературні Замітки» (стр. 30), то бувби там ще й се вчитав, що Віргілевий Мезап є на скрізь симпатичним богатирем-лицарем, якого не йме ся ні зелїзо, ні огонь, а не «розбишакою», як у Котляревского. Колиб д. Стешенко був роздумав над сими двома, суперечними характеристиками Мезапа у Віргіля і автора української «Енеїди», то бувби трохи більше здержаним у своїм пустословнім виводї.

Та сам д. Стешенко бачить, що на основі «Енеїди» гайдамаччина виідеалїзувати не дасть ся. Щоби однак хоть в часті виправдати своє твердження, що Котляревський симпатизував з нею, д. Стешенко пускає ся знов на адвокатські викрути. Він пише: «Поет, безперечно, відрізняв у гайдамаччині ідеальний бік боротьби проти пана і негативний — у деяких(?) індивідів — охоту покориштувати ся чужим добром» (стр. 20).

Се «безперечно» дуже цікаве, особливо щодо першої частини твердження д. Стешенка про «ідеальний бік боротьби проти пана», раз тому, що ніяким доказом не попере, а друге тому, що д. Стешенко перечить своїм, раніше висказаним словам. На ст. 17—18 своєї рецензії твердив д. Стешенко, що «відносини Котляревского до кріпацтва були неворожі, що з них «тхне» філософією Квітки», а дві сторони даліше читаємо, що «Котляревський відрізняв в гайдамаччині іде-

¹⁾ На адвокатський тон, яким д. Стешенко заступає пераз наукові докази, звернув вже увагу др. Франко в рецензії двох праць названого автора про Котляревского. «Записки Наук. тов. ім. Шевченка. т. 26

альний бік боротьби проти пана». Д. Стешенко знов роздвоїв ся. І говори тут поважно з такими рецензентами!

Розуміє ся, що одна суперечність веде за собою дальші. Д. Стешенко завважав, що Котляревський бачить в гайдамаччині також «негативний бік — у деяких(?) індивідів — охоту покориштувати ся чужим добром». На основі, хотьби лише сего негативного боку, Котляревський мав *повне право* помістити гайдамаків в пеклі в однім місци з «ворожбитами, злодіями, паливодами і плутами». Се і д. Стешенко, на основі свого власного поміченя про негативний бік *повинен* був признати. Так ні! Д. Стешенко вважає се нехибним фактом, що Котляревський умістив гайдамаків у пеклі в таким непочестнім товаристві, однак каже, що «факт сей означає одну цікаву річ, якої, на жаль, д. Студиньский не підносить: се власне дуже невтриманий, неконсеквентний, не то серйозний, не то жартливий тон, з яким веде і мусить вести своє комічне оповіданє Котляревський» (стр. 20).

Річ ясна, що нема нічого лекшого, як ударити на неконсеквентний тон в поемі Котляревского, але в сїм разі годї, — хотьби з огляду на негативний бік в гайдамаччині, за який заслуженою карою було пекло, а який сам рецензент розширює не на одні грабежі, але й на нелюдскости. На доказ, що Котляревський веде своє оповіданє в невтриманім, неконсеквентнім тоні, підносить д. Стешенко те, що разом з гайдамаками умістив Котляревський в пеклі шевців, кравців, ковалів а потім цехи: різницький, коновальський, кушнійський, ткацький, шаповальський. «Не вжеж всім сим словам, питає д. Стешенко, можна надавати серйозне значінє? Не вже поет дійсно міг всадити до пекла всіх ремісників тільки за те, що вони ремісники, або horrible dictu — всіх християн, не кажучи вже про невірних — навіть незвістно за що?» (стр. 21.)

Мущу признати ся, що історією та житєм ремісничих цехів я займав ся лише привагідно, тому повної відповіді на заміт д. Стешенка не дам. Але і се, що наведу, повинно пересвідчити рецензента, що він знов пустив ся на фрази.

Деякі з уміщених Котляревским в пеклі ремісничі цехи мали за собою дуже лиху славу. Так прим. знаємо, що шаповали (ремісники, що вирабляють з вовни шапки і рукавиці), замешкалі в Новім Рокку, мають ще до нині свій шаповальський цех. В місцях своїх подорожий і у себе дома мають шаповали славу дуже метких злодїїв і обманщиків. Украсти у мужика не лише вовну, але і що небудь друге, не вважає ся по гадці більшости шаповалів гріхом. Бували слухаї, що шаповали займали ся поменьшими крадіжками на торгах, за що їх бито без пощади. В Рокку пересвідчені люди, що ні один шаповал не живе довго тому, бо в него повідбівані печінки. Для лекшого порозуміння між собою мають шаповали свою окрему, тайну мову¹⁾. Російські кушнійрі мають також свою окрему мову, до якої переняли чимало слів з мови *офенів* (дрібних, російських торговців). Мову, подібну до *офеньської*, мають в Росії жабраки, злодїї, конокради²⁾. Правда, що доси, о скільки менї звістно, не р'язьєнено в науці причин спорідненя тайних говорів, *офенів*, жабраків, злодїїв і конокрадів, всеж оно подає нам здогад про якісь ближші взаємини між всіма тими елементами. Один з дослідників історії краківських цехів до половини XVII віку каже нам про учеників сих цехів, що они відзначали ся *розпущою, браком карности, бунтами* і т. п.³⁾

Може ті невеличкі натяки вияснять д. Стешенкови, що Котляревський не длятого посилав кравців, шевців і т. п. до пекла, що они були ремісниками, або тому, що тон в «Енеїді» невтриманий, неконсеквентний, лише тому, що репутація чи то більшости їх, чи частини, чи

¹⁾ О. Николайчикъ: «Отголосокъ лирическаго языка». Киевск. Старина з р. 1890. Апрель. стр. 123—4.

²⁾ Даль: «Голковій словарь живаго великорусскаго языка». СПб. 1880. Том I. стр. LXX—LXXII: «О искусствєнныхъ языкахъ». Вільше жерел про *офенів* відмітив я в мойй етнографічній розвідці п. з. «Лірика», Львів 1894. стр. 23—4. Там дав я також легкі натяки про зносини ліриків з *офенами* і т. п.

³⁾ Zbigniew Pazdro: «Uczniowie i towarzysze cechów krakowskich od drugiej połowy wieku XVII». Lwów 1900. стр. 90—1.

